

ἥλιον ἐκθέσεως ἐπὶ ὀμβλῶν στεγῶν τῶν οἰκιῶν. Περὶ τοῦ Παισανίου μαν-
θάνομεν ὅτι τοιαῦτα δημόσια θερμὰ λουτρά ὑπῆρξαν ἐν Ἀθήναις κατὰ τοὺς
κῆπους τοῦ Διπύλου, ὡν τὸ ἀναγκαστὸν ὕδωρ ἐπρομηθεύοντο ἐκ τοῦ διαρρέον-
τος ποταμοῦ Σάφρου ὀνομαζομένου. Τοιαῦτα λουτρά ὑπῆρξαν καὶ ἐν Πειραιεῖ
ἐπὶ τῆς Ἰπποδαμείου ἀγορᾶς (Agora Hippodamica) Σηράγγιον ὀνομαζόμενα,
ὡς λέγει ὁ Σουΐδας καὶ ὁ Ψούχιος. Ἐνθ' δὲ ἡ ἐκ τῶν λουτρῶν ὠφέλεια προσ-
εἴλκυε τὴν προσοχὴν τῶν ἀρχαίων, συγχρόνως οἱ Ἀσκληπιάδαι αὐτοὶ ἐφρόντι-
ζον νὰ ἀνεγείρωνται κατ'ἀλλήλα οἰκήματα πρὸς ὑποδοχὴν τῶν πρὸς ταῦτα
τὰ δῶρα τῆς φύσεως προσερχομένων. Τοιαῦτα οἰκήματα ἀνηγέρθησαν πλη-
σίον τῶν ναῶν τοῦ Ἀσκληπιοῦ ἐν Ἐπιδαύρῳ, Κνίδῳ, Περγάμῳ καὶ Κο-
ρώνῃ (ἥτις καλεῖται κρήνη τῶν Πλατάνων).

ΕΛΓΕΡΙΟΣ ΛΑΝΔΕΡΕΡ.

ΜΝΗΜΕΙΑ ΤΗΣ ΕΝ ΤΩ ΜΕΣΑΙΩΝΙ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΠΟΙΗΣΕΩΣ

Βραχεῖα σημείωσις περὶ τῶν στιχουργημάτων τούτων.*

Ἔχει ὁ εὐμενὴς ἀναγνώστης ὑπ' ὄψιν συλλογὴν μεσαιωνικῶν στιχουργη-
μάτων, ἀλλ' ἀναμένει βεβήτως καὶ τὴν ἀπολογίαν τοῦ ἐκδιδόντος, ὅσον ἀφορᾷ
τὴν ἐπιβολὴν τῆς ἐπιχειρήσεως, τὴν ἐκλογὴν τῶν δημοσιευομένων· πρόκειται
δ' ὅπως δικαιώσωμεν ἐνταῦθα αὐτοὺς ἡμᾶς φρονούντας ὅτι οὐ πάντες τῆς
μεσαιωνικοῦ ἡμῶν ἐθνικῆς φιλολογίας τὰ προϊόντα, ἀλλ' οὐδ' ἐν αὐτῶν κρί-
νομεν διὰ τὸν Κεῖραν· ἀπλοῦς δ' ὁ μῦθος ἔφυ πάντοτε τῆς ἀληθείας, καὶ ἡ
ἀλήθεια, ἵνα χρησώμεθα τῷ εὐαγγελικῷ λόγῳ, ἐλευθερώσει ἡμᾶς πάσης
ιδέας κακῶς εἰς τὸν νοῦν ἡμᾶς παρερρησάσης, οἷα καὶ ἡ περὶ τῶν Βυζαν-
τινῶν ἡμῶν πικτέρων ὅτι οὐδὲν ἀντάξιον τοῦ ἐλληνικοῦ πνεύματος καὶ τῆς
ἐλληνικῆς σοφίας παρήγαγον, ἡ δὲ Μοῦσα μελανεύμων παρ' αὐτοῖς τῆς κα-
λογρίας περιβλήθεισα τὸ πινάκον τριβώνιον τὴν πτωχεῖαν τοῦ λόγιου καὶ
τοῦ ἀνθρώπου τῶν γραμμάτων ἀπεκλήετο, ἢ τὴν κοσμογονίαν τὴν ἐξαή-
μερον ἀνέπτυσσε.

Καὶ καθόλου μὲν περὶ τοῦ Μεσαιωνοῦ τοῦ Ἑλληνικοῦ, τοῦ τε Βυζαντινοῦ
καὶ τοῦ ἐν τοῖς κάτω χρόνοις, δι' ὀλίγων εἶπομεν τὰ δέοντα ἡμεῖς, συγχρόνως
δὲ καὶ λόγιος ὁμογενὴς ὁ Δ. Βικέλας, ἐν ὀλίγοις ἐρευνήσαντες τί μὲν ἐπρα-
ξεν ὁ Ἑλληνισμὸς ἐκεῖνος, ποῦ δὲ θετέον τὰ ὅρια τῆς ἐνδόξου ἐκείνης ἐποχῆς¹.

* 12. Παρνασσοῦ σελ. 525 καὶ 746.

¹ Μεσαιωνικὰ Ἀνάλεκτα Μ. Γ. Γεδεών. Ἀθήνα: 1874. Σημειωτέον δ' ὅτι ὁ καλὸς φι-
λέλλην μαρκήσιος Oueux de Saint-Hilaire μνημονούμενος τῆς βραχείας ἡμῶν ταύτης μελέτης
ἐν τῇ Βιβλιογραφικῇ Ἐπιθεωρήσει (Annuaire de l' Association pour l'encouragement des etu-

Προηγήθησαν ἡμῶν ὁ καθηγητὴς Κωνσταντῖνος Παπαρηγόπουλος καὶ πρὸ πάντων ὁ περίπυστος Σπυρίδων Ζαμπέλιος, ἀλλ' οὐδ' ἔσχατοι ἡμεῖς ἀριθμούμεθα μετ' αὐτοῦς, οὔτε μόνοι· πάντες ὁμῶς ἀνομολογοῦσι τὸ χρήσιμον τῶν τοιούτων σπουδῶν καὶ τὸ καθῆκον μὲν τῶν Ἑλλήνων περὶ τὴν μελέτην τῆς ἱστορίας τῶν πατέρων ἡμῶν, τὸ δυσχερὲς δὲ τῆς μελέτης, ἐπειδὴ ἀπαιτεῖται ν' ἀνασχευάσωμεν πολλὰς πεπαλκισμένας ἐλλείψεις, νὰ μὴ ἀφῆσωμεν δὲ ἡ πολυθεία, κατέχουσα τόσα καὶ τόσα κοσμικὰ κάλλη, νὰ σφετερίζηται τὴν πνευματικὴν τοῦ ἐλληνικοῦ μεσαιῶνος ὥριότητα, κατὰ τὸν καλὸν ἐκ Λευκάδος Βυζαντινοδίφην¹. Δυνατὸν δὲ τὸν ἐν τοιαύταις ἐγκύπτοντα ἐρεῦναις, παρατηρεῖ ὁ ἐν τῇ ἀκμῇ τῆς ζωῆς καὶ τῆς φήμης ἀποβιώσας ἐπιφανὴς ἱεράρχης Καππαδοκίας ὁ θεῖος Κλεόβουλος², «ἀναγκασθῆναι πλεονάκις οὐκ ἀνδρῶν ἢ Θεῶν ἄδειν κλέα καὶ ἀριστείας ἀλλ' ἦτοι μύϊας καὶ μανίης ἐγκώμια, ἢ δίκας φωνηέντων κατὰ συμφώνων, ἢ ἀντιφατικῶν τινῶν καὶ σκιῶν ῥητρῶν ἢ περὶ κοκκίνων καὶ πρασίνων καὶ λήρους ἢ καὶ Σουτσιακῆς σατύρας ψάλλειν· εἴ τις οὖν τοῖς πατράσιν ἡμῶν τοιαῦτα ἐπισείων ὀνειδὴ ἀνακόπτειν ἡμᾶς ἐπιχειροίη τῶν μελετῶν, σοφῶν καὶ φιλαλήθων πρὸς τέκνων ἂν εἴη τοιᾶςδε τὰς ἀπολογίας ποιεῖσθαι, ὥστε, ἐν τῷ ἀνομολογεῖν μηδεμίαν φύσιν ἀνθρώπων αὐτάρκη εἶναι μὴ οὐχ ἀμαρτεῖν, ἀναφαίνειν τὴν ἀένναον ἐλληνικοῦ καὶ ἀσιατικοῦ, ὀρθοδόξου καὶ αἰρετικοῦ διαμάχην καὶ τὴν παντοδαπῶν λαῶν καὶ κοινωνικῶν στοιχείων ἄλλοπρόσχαλλον σύμφυρσιν τε καὶ κύμκυσιν, ὑφ' ὧν συνέβαινε τὰ πλείω σφάλλεσθαι τὴν κυβερνητικὴν καὶ ἀστυκὴν μηχανήν, τούτοις δ' ἀντιπαράβληδην συμπαρατιθέναι καὶ τὰ τοῦ ἐσπερίου μεσαιῶνος σκότη, τὰ θρησκευτικὰ καὶ τὰ πολιτικὰ, ἐφ' ᾧ τῷ μείζονι ζόφῳ τὸν ἐλάττω φωτεινότερον καὶ φαιδρότερον τοῖς ἀναγινώσκουσι καθιστάναι».

Ἄν δὲ δουλώτῃ καὶ θρασύσπλαγχνός τις ἢ ὁ ἀνὴρ συνειδῶς πατὴρ κακῶν, ἀντιπαράβάλλοντες ἡμεῖς τὰ τῶν πατέρων πρὸς τὰ βαρβαρικὰ τῶν τῆς Ἑσπερίας φυλῶν, κατὰ τὴν μέσην τῆς ἀνθρωπότητος ἡλικίαν, οὐδαμῶς δουλούμεθα καὶ ἡλικίᾳς τοιαύτης τὰς πράξεις πάσας τιμῶντες καὶ θαυμάζοντες ἢ καὶ ποῦ συγγινώσκοντες καθῆκον θεωροῦμεν ἵνα πάντα περισυναγάγωμεν τοῦ ἐλληνικοῦ πνεύματος τὰ προϊόντα, πιστεύοντες μετὰ τοῦ Κυντίλιανοῦ ὅτι *nihil parvum in litteris*.

des grecques en France 9 année) καὶ ἀναφέρων τὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει Σύλλογον τῶν μεσαιωνικῶν σπουδῶν, ἐνθα ἡ διατριβὴ ἀνεγνώσθη, ἡ πόρεῖ ὅτι ὁ Σύλλογος ἀόριστον κατέλιπε τὴν ἐποχὴν, ἣν μελετᾷ, καίτοι ὠρίσμεν μὲν ἡμεῖς αὐτὴν, πάντες δ' αἱ περὶ τὴν σπουδὴν αὐτῆς ποιοῦντες νομίζουσι λήγουσαν περὶ τὴν ἀρχὴν τῆς ἐλληνικῆς ἐπαιαστάσεως τοῦ 1821, ἐπομένως οὐδὲν κρῖμα ἡμῖν ἔαν τιτλοφορῶμεν τὸ βιβλίον μνημεῖον τῆς μεσαιωνικῆς ποιήσεως.

1 Σπυρίδωνος Ζαμπελίου Ἔσχατα δημοτικὰ τῆς Ἑλλάδος μετὰ μελέτης περὶ τοῦ μεσαιωνικοῦ ἐλληνισμοῦ· βλ. σελ. 16 τοῦ λαμπροῦ πονήματος, προκειμένου περὶ τῆς δυσκολίας τῶν μελετῶν τούτων.

2 Βλ. ἐπιστολὴν Εὐσταθίου Κλεοβούλου πρὸς τὸν Σύλλογον τῶν μεσαιωνικῶν σπουδῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει δημοσιευθεῖσαν ἐφ' ἡμῶν ἐν τῇ *Πρωΐᾳ*, τῆς 2 Ὀκτωβρίου 1876 σελ. 29—34.

Ἄν δ' ἡ ἀνθρωπότης ἔκαστα, κατὰ τὴν ἡλικίαν αὐτῆς ταύτην, δεχθώμεν, μετὰ τοῦ περικλεοῦς ἱδρυτοῦ τῆς θετικῆς φιλοσοφίας Αὐγούστου Conte, ὅτι διέτρεχε τὸ θεολογικὸν αὐτῆς στάδιον, ἀνοικὼν ἐπιδεικνύει ὁ ἀπαιτῶν ἵνα ὁ Ἑλληνικὸς μεσαιὼν ποιήτῃ ἐξάίρεσιν· ἐὰν δὲ τὰ λοιπὰ τοῦ λόγου καὶ τῆς μνήμης ἀφώμεν καὶ εἰς τὰ προϊόντα τῆς φαντασίας περιορισθώμεν, εἰδικώτερον δ' εἰς ἃ περ σήμερον δημοσιεύομεν, ὡς πρόδρομον μᾶλλον μακρᾶς σειρᾶς ἑλληνικῶν στιχυργημάτων¹, ὁ κριτικὸς μὲν καὶ φιλόστοργος υἱὸς εὐρήσει ἐν αὐτοῖς καλλονέας τινεas, ὁ δὲ εἰς τὴν ἔρευναν ἐγκύψας τῶν τυχῶν τῆς ἡμετέρας γλώσσης οὐδέποτε θεωρήσει ἄχρηστα αὐτῷ εἰς τὰς ἐθνοπροπετεῖς ταύτας σπουδάς, ἃς μετ' ἀγαλλιάσεως βλέπομεν παρ' ἡμῖν² καλλιεργουμένας.

Ἄλλ' ἡ ποίησις παρὰ τῷ Ἑλληνι τοῦ μεσαιῶνος, τῆς μοναχῆς περιενδουθεῖσα τὴν σεμνὴν περιβολήν, διετήρησε τὴν ὠραιότητα. Τυνὴ θελκτικὴ καὶ ὠραία περιβαλλομένη τὰ μαῦρα καὶ μελανειμονοῦσα οὐδέποτε ἀπόλλυσι τὸ θελκτικὸν καὶ κάλλος τοῦ προσώπου. Τὸ καθ' ἡμᾶς, νομίζομεν ὅτι τὸν κ. Ἀχιλλέα Παράσχον ποιοῦντα ἐν τοῖς χρόνοις τούτοις τὸ ὠραῖον αὐτοῦ ἄσμα,

Στὴν ἔρημὴ σου ἔρχομαι καὶ πάλιν ἐκκλησίᾳ

ἀγαπημένη Παναγία, χλωμή μου Παναγία κτλ.

προτυποῖ, ἵνα οὕτως εἰπώμεν, ὁ Βυζαντινὸς ποιητὴς τοῦ εἰς τὴν Θεοτόκον Ὕμνου·

Ἀπὸ βάθους καρδίας μου κράζω σοι

Παναγία μου πρόφθασον σῶσον με κλπ.

Τὰ δ' ἄσματτα τῆς ἱερᾶς καὶ ἐκκλησιαστικῆς ποιήσεως ἡμεῖς φρονοῦμεν ὅτι ἀμιλλῶνται πρὸς τὰ ποιήματα τῆς ἀρχαιότητος λίαν ἐπιτυχῶς, ἀδυνατοῦμεν δὲ σήμερον ἵνα ἐρμηνεύσωμεν δικτὶ ἡ ἑλληνικὴ φαντασία ἐθαυματούργησεν ἐν τῇ ποιήσει ταύτῃ, ἐν τῇ θύραθεν τὰς *Χιλιάδας* ποιοῦσα καὶ τὰ ἐξαήμερα τοῦ Πισίδου καὶ τοῦ Μανασσῆ τὰ *Χρονικά*.

Ἄλλ' ἂν τὰ ποιήματα γράφονται ἐν τῇ Ἑλληνικῇ, γράφονται ὁμῶς καὶ ἐν μέτρῳ πολιτικῷ, οὐχὶ ἀγνώστῳ τοῖς ἀρχαίοις· ὁ δεκαπεντασύλλαβος λε-

1 Ἐπικολουθήσει ἀμέσως ἡ ἐκδοσις τῶν ποιήσεων Ἰακώβου Λαμπαδαρίου τοῦ Πελοποννησίου, τοῦ Μιχαὴλ Παρδικάρη, τοῦ Κασσαρίου Δαπόντε, τοῦ Εὐθυμίου Τραπεζουντίου, ἀνωνύμου τινὸς καὶ τῶν τοῦ Σωφρονίου Λαχευάρη, ἐπιγραμμάτων. Ἔτι καὶ καλὰ ποιήματα τοῦ Δράκου Σούτζου, Κωνσταντίνου Καριτζᾶ, Ἰωάννου Κερασσιτίου καὶ ἀνωνύμου τινὸς ἱστορικῶς ἀφηγούμενα σκηνὰς δημοσιεύσομεν ἐν ἰδίῳ τεύχει ὡς ἐλάσσονας χρονογράφους.

2 Ἐγραψεν ὁ Ζαμπέλιος (Σπ.) ἐν ταῖς Βυζαντιναῖς μελέταις Ἀθῆναις 1857 ὅδιον κεφάλαιον γλώσσης περιπέτεια (σελ. 574—682) συλλογὴν δὲ γνωμῶν διαφόρων περὶ τῆς λαλουμένης καὶ γραφομένης Ἑλληνικῆς, μετὰ τινων ἀποσπασμάτων, ἐδημοσίευσεν ὁ Κ. Σάθας ὡς παράρτημα Νεοελληνικῆς Φιλολογίας Ἀθῆναις 1870. Ἀρίστη ὁμῶς συμβολὴ εἰς τὴν μελέτην τῶν τυχῶν τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης θεωρητέα ἡ τοῦ μακαρίτου Κοδρικᾶ τοῦ Παναγιωτάκη Μελέτη τῆς κοινῆς ἡμῶν ἑλληνικῆς διαλέκτου, τὰ Κυπριακὰ τοῦ κ. Σακελλαρίου, οἱς πρόσθετος καὶ τὴν τοῦ Η. Τσιτσέλη γλωσσικὴν κεφαλληνιακὴν ὕλην καὶ τὰ ἐν τῷ Παρνασσῷ καταχωριζόμενα ὀνόματα θέσεων ἐν Κεφαλληνίᾳ. Μακρότερος περὶ τούτου τοῦ θέματος λόγος γενήσεται ἐν ἰδίῳ ἐκθέσει περὶ τῆς παρ' ἡμῖν καταστάσεως τῶν μεσαιωνικῶν ἐρευνῶν.

γόμενος καὶ ἐν γένει πολιτικὸς στίχος εἰ καὶ οὐχὶ εἰς συχνὴν χρῆσιν παρ' αὐτοῖς, ἀπικνᾷται ὁμως· καὶ ὅταν ἀναφέρωμεν τοὺς στίχους ἐκείνους τοῦ Αἰσχύλου·

ὦ βαθυζώνων ἀνασσα Περσίδων ὑπερτάτη,
μήτηρ ἡ Ξέρξου γεραιά, χαῖρε, Δαρείου γύναι, 1

ἢ τοὺς παρὰ Σοφοκλεῖ·

ὦ πάτρας Θήβης ἔνοικοι, λεύσσεσ', Οἰδίπους ὄδρα
ἅστις οὐ ζήλω πολιτῶν καὶ τύχαις ἐπιβλέπων 2

Ζητοῦμεν ἀπλῶς ἐν' ἀποδείξωμεν ὅτι ἠρέσκετο τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων τὸ οὗς εἰς τῶν στίχων τούτων τὸ εἶδος ἀναγινωσκουμένων, ὡς καὶ τῶν Ῥωμαίων ἡ ἀκοή. Οὕτως ἔχνη στίχων τοιούτων ἀπικνᾷ τις παρὰ τε τῷ Τερεντίῳ³ λ. χ.

Nam si remittent quidpiam Philumenam doleres κτλ.

ὥς καὶ παρὰ τῷ Κατούλλῳ⁴

Et insolenter aestuss, volut navita magno
Deprensa navis in mari vesaniente vento.

Παυσανίας δ' ὁ σοφιστής, ἐν τῷ Ε' ζήσας αἰῶνι ἔγραφε παραδόξως πως «ὡς Καππαδόκαις ζώνηθες, ζυγκρούων μὲν τὰ σύμφωνα τῶν στοιχείων, συστέλλων δὲ τὰ μνηκνόμενα καὶ μνηκύνων τὰ βραχέα, ὅθεν ἐκάλουν αὐτὸν οἱ πολλοὶ μάγειρον πολυτελεῖ ὅψα πονηρῶς ἀρτύοντα»⁵, ἐξ οὗ φρονεῖται ὅτι νέον εἶδος στίχων εἰσῆγεν⁶, ὅπερ μέχρι καταχρήσεως ἡγάπων οἱ Βυζαντινοὶ στιχοῦργοι, εἰσάγοντες μέχρι καὶ τῆς ἱερᾶς ἀσματογραφίας, καθὰ δεικνύει αὐτὸ τὸ οὐδέν ἕτερον ἢ πολιτικὸν μέτρον ὄν·

Τοῖς μαθηταῖς συνέλωμεν ἐν ὄρει Γαλιλαίας.

Συνήθως τὸ πολιτικὸν μέτρον ἐστρεφεῖτο παρὰ ταῖς τοῦ μεσαίωνος στιχοῦργοις τῆς ὁμοιοκαταληξίας, ἥτις παρατήρεται εἰς ἑτέρου εἶδους στίχους, οὐδέν ὠρισμένως μέτρον ἔχοντας καὶ τοῦτο μέχρι τῆς ἀλώσεως· καὶ ὁμως τὴν ὁμοιοκαταληξίαν ἐδίωκον πολὺ οἱ Βυζαντινοὶ εἰς ἐκκλησιαστικοὺς ὕμνους, εἰσήγαγον δὲ πολὺ πρὸ τῆς ἐποχῆς, ἣν ὀρίζει ὁ καθηγητὴς Gidel, φρονῶν αὐτὸ ἐκεῖνο, ὅπερ καὶ Γερμανὸς λόγιος ὑπεστήριζε ποτε⁷ ὅτι ἡ ὁμοιοκαταληξίς εἰσῆχθη εἰς τὴν Ἀνατολήν μετὰ τὸν 18^{ον} αἰῶνα· ἄλλως αὐτὸς μὲν ὁ

1 Αἰσχύλου Πέρσαι στίχ. 151.

2 Σοφοκλέους Οἰδίπους Τύραννος στ. 1511.

3 Terentii Hecyra III, 14.

4 Catulli Carmina 25. Ὁ Struvc ἐν τῷ εἰς τὸν πρέσβην Ἰππότην προλόγῳ αὐτοῦ σημαιοῖ ὅτι τοῦ πολιτικοῦ ἐν γένει στίχου «la poésie monacale du moyen-âge nous en offre de nombreux exemples». Συγγραφεὺς δὲ χειρογράφου τινὸς τῆς ἐν Παρίσις Ἑθνικῆς Βιβλιοθήκης (ὑπ' ἀριθ. 2760) καταλείπει τὸ μέτρον τοῦτο ὡς τελευταῖον εἶδος τοῦ ἡρωικοῦ, ὡς καὶ ὁ σχολιαστὴς τοῦ Ἡφαιστίου τοῦ A. Ch. Gidel τὰς Etudes sur la littérature Grecque moderne Paris 1866 σελ. 24.

5 Φιλόστρατος ἐν βίοις σοφιστῶν Β', 13.

6 Medieval Greek texts by Wilhelm Wagner London 1870 σελ. III.

7 Wiener Allgemeine Literatur Zeitung ἀριθ. 10—13 τοῦ Φεβρουαρίου 1816.

Ἀκάθιστος ἕμνος ποιηθεὶς ἐν ἀρχαῖς τοῦ Ζ' αἰῶνος παρέχει ἡμῖν τοσοῦτους στίχους ὁμοιοκαταληκτοῦ; ¹, ὁ δὲ λόγιος Ἕλληγν ὁ ἀναγινώσκων παρὰ Νικήτας τῷ Χωνιάτῃ ² ζωηρὰν εἰκόνα τῶν κατὰ τοῦ Ἑλληνισμοῦ διωγμῶν τῶν ἀπελευκῆτων τοῦ Δανδόλου καὶ τοῦ Βαλδουίνου ὀρδῶν ἢ παρ' Εὐσταθίῳ τὰ κακὰ τῶν Νορμαννῶν κατὰ τῶν δυστυχῶν Θεσσαλονικέων πείθεται ὅτι ὁ Ἕλληγν ὁ ἀπὸ τοῦ ΙΒ' αἰῶνος καὶ ἐντεῦθεν οὐδεμίαν ἡσθάνετο κλίσιν πρὸς μίμησιν φραγγικῶν ἐθίμων καὶ καθεστώτων, ἔστω καὶ γραμματικῶν καὶ μετρικῶν.

Τὰ παρ' ἡμῶν δημοσιευόμενα ποιήματα εἶναι πάντα τῆς μετὰ τὴν ὁλῶ-

1 Τίς ἀγνοεῖ τὰ :

Καίρε τίμιον διάδημα βασιλείων εὐσεβῶν
Καίρε καύχημα σεύδαρκον ἱερέων εὐλαβῶν—
Καίρε ὄχημα πανάγιον τοῦ ἐπὶ τῶν Χερουβὶμ κλπ.—
Καίρε φιλοσόφους ἀτόφους δεικνύουσα κλπ.—
Καίρε ὕψος δυσανάστατον ἀνθρωπίνους λογισμοῖς κλπ.—
Καίρε δι' ἧς ἐλύθη παράδοσις,

ὧν οἱ δεύτεροι στίχοι ὁμοιοκαταληκτοῦσιν εἰς τὰς λέξεις Σερραφίμ, ἐλέγχουσα, ὀφθαλμοῖς, παρὰδειςος κλπ. Ἐφείσθω δ' ἡμῖν σημειῶσαι ὅτι καὶ ὁμοιοκαταληξίας ἔχον ἀπαντῶνται παρ' ἀρχαίοις, ὡς λ. γ. παρ' Ὀμήρῳ αἱ παρομοιώσεις εἰς τὴν ἀρχὴν τῶν κέλων, ὡς ἐσημείωσεν ὁ Ἀριστοτέλης (Ρητορ γ'. 9) καὶ εἰς τὸ τέλος, ὡς δεικνύουσι τὰ ὁμοιόληκτα θηῖάσθω—θέσθω—μεδέσθω (Ἰλιάδος Β, 382—Ὀδυσσ. Ι, 807) φίλοιο—γόοιο—ἐλίοιο (Ἰλιάδ. Ψ, 152—93. Παραδλ. Ὀδυσσεύς Θ, 147, 148, 111, 112, 125, 126. Ὀδυσσ. Ι, 248—Κ. 44—Λ, 604) κλ. Περὶ τῆς ἱστορικῆς ἀρχῆς τοῦ ὁμοιολήκτου ἄξια λόγου ἔγραψεν ὁ σοφὸς Herder βλ. Ursachen des gesunkenen Geschmacks bey den verschiedenen Volkern σελ. 278—90. Ἐὰν ὅμως ἐρευνήσωμεν ἐπισταμένως καὶ τὸν τῆς ἐκκλησιαστικῆς στιχοποιίας καὶ ποιήσεως ῥυθμὸν εὐρίσκομεν ῥυθμὸν ὁμότονον πρὸς τοῦτον καὶ παρὰ τοῖς παλαιοῖς ὡς λ. γ. εἰς τὸ ἱερὸν ἄσμα

Θεοτόκε ἡ ἐλπίς—πάντων τῶν Χριστιανῶν κτλ.

Ἄνδρες πρόσχετε τὸν νοῦν, ἐξευρήματι καινῷ (Φερικρ.)

τίς δ' οὐ παρατηρεῖ ὁμοιότητα ῥυθμοῦ μεταξὺ τοῦ κατωτέρου ἱεροῦ ἁσματος

Οἶκος τοῦ Εὐφραθῆ—ἡ πόλις ἡ ἁγία,

Τῶν προφητῶν ἡ δόξα—εὐτρέπισον τὸν οἶκον,

Ἐν ᾧ τὸ θεῖον τίττεται.

καὶ τοῦ ἐπομένου τεμαχίου ἐκ τῶν Τρωάδων τοῦ Εὐριπίδου:

Ἄεισον ἐν ῥυθμοῖς—τὸν πεῦκα ἐν οὐρεῖς,

Ἔστων λόχον Ἀργείων—καὶ Δαρδανία: ἄταν,

Ἀρθεῖν δ' ἐπὶ πόντιον.

Ἀλλὰ τὸ ζήτημα ἀκνυῶδες καὶ θεώμενον μεζονος ἐπεξεργασίας.

2 Νικήτας Χωνιάτης σελ. 796 ἔκδ. Bekker «φωνὴ ἀσύμφωνος Ἑλλῆσι, γνώμη φιλοχρήματος, ὀφθαλμὸς ἀπαξιδιώγητος, γαστήρ ἀκόρεστος, ὀργίλος καὶ ἐριμεία φυγῆς, καὶ διφῶσα τὸ ξίφος διὰ παντός» αὐτόθι σελ. 786 «γράφας θόνακος καὶ θαλάσσης μέλανος φέροντες, τόμοις τὴν χεῖρα ἐδίδουσιν ὡς γραμματεῖς ἡμᾶς τωθάλλοντες», καὶ σελ. 390 «ποῖα γὰρ θανατηφόρος ἔχιδνα, ἢ πτερυγούλας ὕψις ὀλέθριος, ἢ ταυροφόντης λέων τὰ τῶν βρωμάτων ἔωλα παρορῶν, θερμὴ δ' ἐστὶ τῆς θερμῆς ἀμφορομένου, οὕτως ἂν ἐλυμῆνατο, ὡς ἀπανθρωπία λατίνη ζωορήσασα, οὐκ ἐπικλῆται λιταῖς, οὐ θηλένεται δάκρυσι» κλπ. παραδλ. Γρηγορῆ Ρωμ. Ἱστορ. Β, 2, τόμ. Α', σελ. 17 ἔκδοσις Bekker ἐπιθι Χωνιάτην σελ. 757, 761, 771, 885 καὶ ὅσα ὁ πάντ' ἄριστος Ι. Σακκελίων ἐσημείωσε δημοσιευθὼν Μιχαὴλ Παλαιολόγου ἀνέκδοτον Χρυσόδουλλον. Μανδῶρα τομ. ΙΕ' φυλλ. 333 καὶ Εὐαγγ. Κηρύτ. τομ. Η' σελ. 550.

εἰν ἐποχῆς, ἐκτὸς τῶν δύο πρώτων¹ ἀνκγομένων, ὡς φρονοῦμεν, εἰς τὸν ΙΓ' αἰῶνα ἢ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΔ', γράφονται δ' ἐν ἐποχῇ, καθ' ἣν ἡ λέξις δοῦξ ἐθεωρεῖτο ἔση πρὸς τὴν λέξιν ἐχθρός, συμφορὰ κτλ. ὡς φαίνεται ἐξ αὐτοῦ τοῦ πρώτου στιχουργήματος, ἐκ δὲ τούτου καθὼς καὶ ἐκ τῆς γλώσσης παραδεχόμεθα ὅτι ἐγράφησαν τὰ ὑπὸ στοιχεῖον Α ποιήματα εἰς τὴν ἐποχὴν, ἣν ἐσημειώσαμεν, καὶ τῶν ὑπὸ στοιχ. Β τὴν αὐτὴν ἐχόντων ἡλικίαν. Αυστυχῶς ἀμφοτέρων οἱ ποιηταὶ μένουσιν ἄγνωστοι, ὁ δὲ τοῦ πρώτου, ὡς ἐκ τῶν πολλῶν προτροπῶν καὶ νοουθεσιῶν, ὅς ἀπευθύνει πρὸς τὸν ἀναγνώστην ὅπως ἀπαρνηθῇ τὸν κόσμον φαίνεται μοναχός· τοὺς στίχους τούτους ἔχομεν ἀντιγεγραμμένους ἐν φυλλακρίαις, ὑπὸ τοῦ ἀκαμάτου Δαπόντε, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, ὁ δ' ἀντιγράφος προσέθηκε κατωτέρω ἑτέρους στίχους, ὧν ποιητὴν φαίνεται δεχόμενος ὁ πολυγράφος Σκοπελίτης ΘΕΟΔΩΡΟΝ τινὰ ΜΟΝΑΧΟΝ καὶ διάκονον, κατὰ τὴν μαρτυρίαν ὀλιγοστίχου ἐπιγράμματος ἀμέσως φερομένου, οὗ ἡ μὲν ἀρχὴ

Ἄναξ προηγῶ γραφίδος Θεοδώρου

Ἀρχὴ καὶ τέλος καὶ πλήρωμα σὺ πέλων

τὸ δὲ τέλος

Καί μοι πάρασχε τὴν ἄσθονόν σου χάριν·

Ὁ ρακενδύτης Θεόδωρος ὁ τάλας κλπ.

Ἠρευνήταμεν, κατὰ τὸ ἐνὸν, ὅπως μάζωμεν, ἂν ὑπάρχωσιν ἐκδεδομένα τὰ δημοσιευόμενα δύο πρῶτα ποιήματα, ἀλλ' οὐδ' ἡμεῖς εὐρομέν που ταῦτα, οὐδ' ὁ ἀκάματος ἀντιγραφεὺς ἐσημείωσε τι, ἀκριβέστατος περὶ τὰ τοιαῦτα ἄλλως τε ὑπάρχων· οὕτως αὐτός, ὁ Δαπόντες τυγχάνων, ὡς εἴπομεν, ἀντιγράφων ἑτερα ἔργα ἐν κώδῃκι,² ἀπακειμένῳ κατὰ τὴν ἐν τοῖς ὁρίαις τῆς περιλαλήτου Μονῆς τοῦ Βατοπεδίου ἐν Ἀθῶνι κειμένην Σκήτην τοῦ Ἁγίου Δημητρίου,³ σημειοῖ ἂν ἡ ἐκδεδομένον τὸ ἀντιγραφόμενον· περιέρχως δ' εἰ-

¹ Ἰδ. σελ. 525 Α' καὶ 527 Β'.

² Ἐν τῷ κώδῃκι τούτῳ εὑρηται καὶ ἀνέκδοτος κανὼν Μελετίου Ἀθηναῶν εἰς τὴν ὁσίαν Παρασκευὴν τὴν νέαν, παρακλητικὸς· ἕτερος δὲ κανὼν παρασυνάπτεται «παρακλητικὸς μετανοῶντος εἰς τὴν ὑπεραγίαν τοῦ Θεοῦ μητέρα» ἔργον Νικολάου Χελιδρομέως· καὶ ἦν ἄρα ὁ Νικόλαος ἐξ Ἑλιοδρομίων, λόγιος, φαντασία αὐτῇ τοχαύσῃ κοσμούμενος, διδάσκαλος τυγχάνων τῆς ἐν Ἱασίῳ ἀθηντικῆς Σχολῆς τῷ 1745. Ἀγνοοῦσι τὸν Νικόλαον ὁ τε Σάθης καὶ ὁ Μαθαῖος Παρανίκας.

³ Εἰς τὴν Βατοπεδινὴν Σκήτην τοῦ Ἁγίου Δημητρίου μετέβημεν τῇ 22 Ἰουλίου 1876 ἀναζητοῦντες τοιοχογραφίας ἱεράς τοῦ περιλαλήτου Παντελήνου καὶ τῆς σπουδαίας, ὡς εἰκάζομεν, ἀλληλογραφίας τοῦ Θεσσαλονίκης μητροπολίτου Δαμασκηνοῦ· καίπερ δὲ μὴ εὐρόντες αὐτὴν ἐνετύχομεν ὅμως ἔργοις τισὶ τοῦ Δαπόντε, Ἀθανασίου Ρωδίου, Διονυσίου Σιατιστεύου, Νικολάου Κριτίου, τὰς δὲ τοιοχογραφίας ἐγνωρίσαμεν ὡς ἔργα ἀμαθῶν τεχνιτῶν, ἀλλὰ καὶ αὐτὴν τὴν Σκήτην νεωτέραν πολὺ τῆς ἐποχῆς, οἷα ἦν ἀσμενίζουσιν ἀποδιδόντες οἱ μοναχοὶ τὴν κτίσιν αὐτῆς, φέρουσιν ἐπὶ τῶν τοίχων τοῦ Κυριακοῦ αὐτῆς τὰ ἔτη 1761 καὶ 1796 σημειούμενα. Ὁ δὲ Θεσσαλονίκης Δαμασκηνός, ὁ κατόπιν Δανιὴλ μοναχός ἦν ἐξ Ἀργυροκάστρου τῆς ἁγῆς Ἐπαφροῦ, υἱὸς εὐγενοῦς τινος Ἐλευθερίου, μαθητὴς μὲν τὸ πρῶτον ἐν Ἀργυροκάστρῳ καὶ Ἰωαννίνοις, τοῦ Εὐγενίου δὲ κατόπιν ἐν τῇ Ἀθωνιάδι. Ἐγένετο πρωτόσύγκαιλος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου, μετὰ ταῦτα μητροπολίτης Μελενίκου καὶ τέλος Θεσσαλονίκης, μεθ' ὃ παρίτησιν ὑποβαλὼν ἀπὸ τῆς ἐπαρχίας ταύτης ἦλθεν εἰς Ἀθῶν καὶ τῷ 1796 συνετέλεσεν

δομεν ἐν τῷ κώδικι σημειούμενον ὡς ἐκδοθὲν Ἐνετίῃσι τῷ 1708 ποιήμας Ἀνδρέου Μοιάρη τοῦ ἐξ Ἀθηνῶν, ὅπερ ἐγινώσκωμεν τυπωθὲν τῷ 1720 καὶ ἀναπληρούσθω λοιπὸν τὸ παρὰ τῷ Κ. Σάθα γραφόμενον.¹ Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τῶν δύο πρώτων ποιητῶν.

Ὁ δὲ **ΙΩΑΝΝΗΣ ΜΟΡΕΖΗΝΟΣ**² ὑπάρχει γόνος τῆς ἡρωοτόκου Κρήτης γεννηθεὶς ἴσως περὶ τὰ ἔτη 1515—1520, ἐδίδασκεν ἐν τῇ τοῦ Χάνδακος τῆς Κρήτης Συναϊτικῇ Σχολῇ, τῇ προσηρτημένῃ εἰς τὸ ἐκαστε Συναϊτικὸν μετόχιον, ὅπου, ἄγνωστον κατὰ τίναν ἐποχὴν, ἐχειροτονήθη ἱερεὺς,³ περὶ τὸ ἔτος 1550. Οὐδὲν γινώσκωμεν ἐκ τῶν μέχρι τοῦδε γραφόντων καὶ μνησθέντων τοῦ ἀνδρός, ἢ ὅτι Μαρτίνος ὁ Κρούσιος,⁴ γράφων αὐτῷ τῷ 1582 ἀπὸ Τυβίγγης ἐζήτηι περιδιήγησιν τῆς Κρήτης, ὅπως δημοσιεύσῃ αὐτὴν ἐν τῇ τῆς συγχρόνου Ἑλλάδος ἱστορίᾳ, ἣν συνέγραψε· «καταγράφοις δὲ τὴν λαμπράν σου πατρίδα, καὶ ὅλην τὴν Κρήτην, ἔγραψε, καὶ τὰς αὐτόθι νήσους, καὶ οἱ τὴν περιδιήγησιν πέμπουσιν». «ἀλλὰ καὶ βιβλιαρίον τι τῆς ἰδιωτικῆς φωνῆς τούτης πέμψαις, ἢ καὶ ποικίλας τῶν σήμερον σοφῶν ἐπιστολάς, οὐδένα κίνδυνον φερούσας». Καὶ ἄγνωστον μὲν εἰ ὁ Ἰωάννης Μορεζήνης συνέγραψε ταῦτα, ἀλλ' ἐκ τῆς μὴ δημοσιεύσεως τοιούτων ἐν τῇ *Τουρκογραφίᾳ* πειθόμεθα ὅτι ὁ πόθος τοῦ Κρουσίου ἔμεινεν ἀπλήρωτος.

Εὐτυχῶς ὅμως, ἐκ τῶν παρ' ἡμῖν ἀποκειμένων ἀνεκδότων ἐπιστολῶν τοῦ παλαιοχρестάτου Νικηφόρου Μαργουίνου τέσσαρες ἀπευθύνονται τῷ Μορεζήνῳ, δύο μὲν τῷ 1590, μία δὲ τῷ 1591 καὶ μία τῷ 1599. Ἐκ τούτων καταφθίσκεται διὰ πόσης ἤγε τιμῆς τὸν ἡμέτερον ποιητὴν ὁ περίπυστος τῶν Κυθῆρων ἐπίσκοπος· «οὕτως ἐγὼ περὶ σέ ἐκκέχυμαι ταῖς πνευματικωτέραις ὁρμαῖς καὶ σέ τοιοῦτον πρὸς ἐμὲ ἀντιπέμπειν τὸ τῆς ψυχῆς φίλτρον ἐπεύχομαι.» Ἐν δὲ τῇ τελευταίᾳ ἀπὸ γ' Σκιρροφωριῶνος 1599 γράφει ὁ Μαργουίνος ἀπὸ χρηστέων δὲ πρὸς τούτοις καὶ τῶν ἐλπίδων φερόμεθα ὄψεσθαι ποτε, κατὰ τὰς σὰς ὑποσχέσεις, καὶ τὰ εἰς τὴν Πανάχραντον Δέσποιναν ζυντεθέντα σοι ἐγκρίμακ». Καὶ ὁ μὲν Μαργουίνος *Μουρζίνον* ἀποκαλεῖ, ὁ δὲ Κρού-

εῖς τὴν βελτίωσιν τῶν πραγμάτων τῆς Μονῆς τοῦ Ἐσφιγμένου, ἀπεδίωσα δὲ τῷ 1801 ἐν τῇ Σκίτῃ ταύτῃ. Ἦν ἄριστος εἰς τὸ γράφειν, εἰδόμεν τῶν ἐκκλησιαστικῶν καὶ πολιτικῶν νόμων, γινώσκων ἄριστα τὴν τουρκικὴν καὶ τὴν ἰταλικὴν· σῶζονται αὐτοῦ ἐπιστολαὶ ἑλληνιστὶ καὶ μιξοδάρεδροι. Τὴν περὶ Δαμασκηνοῦ σημείωσιν ταύτην εὑρον ἐν τῷ τοῦ Ἐσφιγμένου κώδικι, ὃν συνέγραψεν ὁ πεπαιδευμένος ἡγούμενος τῆς Μονῆς ταύτης Θεοδώρητος, γράψας, ὡς γνωστὸν, ἐρμηνεύειν εἰς τὴν Ἀπαχάλωψιν, ἀφορμὴν δοῦσαν εἰς περίεργον ἀλληλογραφίαν μεταξὺ Θεοδώρητου καὶ Νικηφόρου Θεοτόκη ἀποκειμένην παρ' ἡμῖν. Καθόλου περὶ τῶν Ἀθωϊτῶν Μονῶν καὶ τῶν βιβλιοθηκῶν αὐτῶν ἴδιαν Μονογραφίαν δημοσιεύσομεν προσεχῶς.

1 Κ. Ν. Σάθα *Νεοελληνικὴ Φιλολογία* σελ. 598.

2 Ἰδ. σελ. 533 Γ'.

3 Κωνσταντίνου Α' περὶ τῆς πατριαρχικῆς Σχολῆς, ἐν τῷ περιοδικῷ τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἑλληνικοῦ Φιλολογ. Συλλόγου· τόμ. Α' σελ. 294—95, Ματθαίου Παράνκα *Σχέδιασμα* σελ. 155, Κ. Ν. Σάθα *Νεοελλ. Φιλολ.* σελ. 198—99.

4 Martini Crusii *TurcoGraecia* σελ. 532.

αίος Μορεζήνων, τὸ δὲ παρ' ἡμῖν χειρόγραφον ὀνομάζει Μορεζήνων, ἐν δὲ καὶ τὸ αὐτὸ πρόσωπον ὁ Σάθας διχοτομήσας ἐγέννησε δύο λογίους¹.

Ὁ Μορεζήνων, ὃν Ματθαῖος ὁ Παρηνίκας εἰς *Μυρεζίνων* μετέβαλεν, ἔγραψεν ἐξήκοντα λόγους ὑπὸ τὸν τίτλον τῆς θαυμαστῆς κλίνης τοῦ Σολομῶντος, εἰς ἀπόδειξιν ὅτι ἡ Παναγία ἐστὶν αὐτὴ ἡ κλίνη, καὶ τὸ χειρόγραφον, ὀγκωδέστατον ὄν, ἀπόκειται ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει πατριαρχικῆς Μ. τοῦ Γ. Σχολῆς, ἐκτὸς δὲ τούτου ὁ Μορεζήνωρ ἐστὶ ποιητῆς δύο ποιημάτων, ἅτινα ἐκδίδομεν· ἐποίησε δὲ ταῦτα, καθὰ ἐν τῷ παρ' ἡμῖν χειρογράφῳ σημειοῖ ὁ ἀντιγράφος Καισάριος ὁ Δαπόντες², εἰς εὐχαριστίαν τῆς Θεοτόκου, ἣτις διεφύλαξεν αὐτὸν ἀβλαβῆ καὶ ὑγιᾶ ἀπὸ φοβερᾶς λοιμικῆς νόσου, ἣτις ἐμάστιζε τὴν Κρήτην περὶ τὸ 1598—99. Τέλος, γινώσκουμεν ὅτι τὰ ποιήματα καὶ οἱ λόγοι ἐγράφησαν κατὰ Ἀπρίλιον τοῦ 1599.

Τέταρτος εἰς τὴν σειράν τῶν ἐκδιδομένων τάσσεται ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΧΡΥΣΟΓΟΝΟΣ ὁ Τραπεζούντιος³. Περὶ τοῦ Χρυσογόνου γινώσκουμεν ὀλίγα, ἐπεὶ δὲ συνήκμαζον ἐν Βουκουρεστίῳ δύο Τραπεζούντιοι Γεώργιοι : ὁ Ὑπομενᾶς καὶ ὁ ἡμέτερος ποιητῆς, πολὺ πιθανῶς, περιστατικὰ τινα τοῦ βίου τοῦ πρώτου ἀπεδόθησαν εἰς τὸν δεύτερον καὶ πάλιν, δυσχερές δ' ἐστὶν ὅπως διαχωρίσωμεν ἀνὰ μέσον τοῦ φωτός καὶ ἀνὰ μέσον τοῦ σκότους, ὅπερ ἀποτελοῦσι κυρίως τὰ ἀντιφατικὰ γραφόμενα τῶν μνησθέντων ὀλίγον ἢ πολὺ τῆς ξυνωρίδος τῶν δύο Τραπεζούντιων Δημητρίου Προκοπίου,⁴ Γεωργίου Ζαβίρα⁵, Ἀνδρέου Π. Βρετοῦ,⁶ Ματθαίου Παρηνίκα⁷, Περικλέους Τριανταφυλλίδου⁸ καὶ Κωνσταντίνου Σάθα.⁹ Ἐκ δὲ τούτων πάντων καὶ τῆς ἡμετέρας χειρογράφου διοθέρας συνάγομεν ὅτι ὁ παρὰ Σάθα ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΘΕΟΔΩΡΟΥ, εἰς ὃν Λάζαρος ὁ Σαρίδης¹⁰ ἐποίησεν ἐπίγραμμα διεκρίνετο τοῦ Ὑπομενᾶ τῷ ἐπώνυμῳ Χρυσόγονος, ἐπιλεγόμενος καὶ Θεοδωρίδης παρὰ Παρηνίκα, θέλοντι αὐτὸν διδάσκαλον ἐν Βουκουρεστίῳ τῷ 1710, ἐνῶ τὸ ἡμέτερον χειρόγραφον δέχεται τοιοῦτον μέχρι τοῦ 1716. Διδάσκων ἐπεμελήθη τῆς ἐκτυπώσεως τοῦ

¹ Κ. Σάθα ἐνθ. ἀνωτ. σελ. 217 καὶ σελ. 199.

² Ὁ Δαπόντες σημειοῖ «ἐγράφη παρ' ἐμοῦ κατὰ τὸ αἶμα ἔτος, κατὰ μῆνα πάλιν Ἀπρίλιον, εἰς δόξαν τῆς Παναγίας καὶ κοινὴν ὠφέλειαν τῶν ἀδελφῶν μου Χριστιανῶν».

³ ἴδ. σελ. 716 Δ'.

⁴ Δημητρίου Προκοπίου ἀπαρίθμησις λογίων Γραικῶν ἐδημοσιεύθη ἐν τῇ τοῦ Φαβριχίου Ἑλληνικῇ βιβλιοθήκῃ, τόμῳ ΙΑ' καὶ ἀνατυπώθη ὑπὸ Κ. Σάθα, ἐν τῇ Μασακωνικῇ βιβλιοθήκῃ τόμῳ Γ' ἀπὸ σελ. 480—503.

⁵ Γεωργίου Ζαβίρα Νέα Ἑλλάς ἦτοι Ἑλληνικὸν θέατρον. Ἀθήνα: 1875 σελ. 130.

⁶ Α. Π. Βρετοῦ Νεοελληνικὴ Φιλολογία τόμ. Α'. Ἀθήναι 1854 σελ. 188 ἀριθμ. 310.

⁷ Μ. Παρηνίκα Σχεδίασμα σελ. 183.

⁸ Ἰδίως περὶ Ὑπομενᾶ καὶ τῆς βιβλιοθήκης αὐτοῦ Π. Τριανταφυλλίδου Ποντικά. Ἀθήναι 1866 σελ. 40—41.

⁹ Νεοελλην. Φιλολογία 458—59.

¹⁰ Σάθα ἐνθ. ἀνωτ. Παρηνίκα σελ. 183. Ζαβίρα σελ. 414 ἦν δ' ὁ Σαρίδης Τραπεζούντιος, διδάσκαλος ἐν Βουκουρεστίῳ, ἀποθανὼν τῷ 1767, διατελέσας πρότερον καὶ γραμματεὺς τοῦ ἡγεμόνος Βλαχίας Κωνσταντίνου Νικολάου Μαυροκορδάτου, ἔγραψεν ἱστορίαν συνοπτικὴν τῶν ἡγεμόνων Βλαχίας καὶ Μολδαβίας.

περὶ καθηκόντων συγγράμματος τοῦ ἡγεμόνος Νικολάου Ἀλεξάνδρου Μαυροκορδάτου προτάξας ὧδ' αὖτις καὶ ἐπιγράμματα, ἀντιγεγραμμένα καὶ ἐν τῷ παρ' ἡμῖν χειρογράφῳ, ὁπόθεν ἐκδίδομεν τὰν ἐκδοτὰ¹.

Ὁ Γεώργιος Χρυσόγονος ἦν, κατὰ τὸν Δημήτριον Πρωκοπίου, «πεπαίδευμένος τὴν τε θύραθεν φιλοσοφίαν καὶ τὴν καθ' ἡμᾶς ἱερὰν θεολογίαν, εἰδήμων τῆς ἐλληνικῆς γλώσσης», φιλόσοφος ὑπάρχων ἀριστοτελικός· ὁ Ζαβίρας λέγει ὅτι ὁ Γεώργιος «ἐγένετο αἷτιος καὶ ἐσυστήθη ὁ ἐν Βιέννῃ τῆς Αὐστρίας προσευκτήριος οἶκος τῶν Ἀνατολικῶν Ὁρθοδόξων». Ἀπεβίωσε δὲ τῇ 28 Ἰουλίου 1739.

Ὁ Ἀνδρέας Π. Βρετὸς ἀνηγράφει ἐν ἔργον τοῦ Χρυσόγονου τὴν Ἀκολουθίαν τοῦ Ἁγίου Χαράλαμπος, ἐκδοθεῖσαν Ἐνετίῃσι τῷ 1785, ἐνῷ ὁ Ζαβίρας τίθησιν ἔτος τῆς πρώτης ἐκδόσεως τὸ 1748, προστιθεὶς ὅτι ὁ ἡμέτερος ποιητὴς ἔγραψεν αἶπν ἐν τῷ περὶ καθηκόντων πρὸς τὸν συγγραφέα καὶ πολλὰ λογίδρια πικρηγυρικὰ εἰς τὴν Χριστοῦ γέννησιν καὶ ἀνέστασιν καὶ κανόνας καὶ τροπάρια εἰς ἁγίους καὶ στίχους καρκινικοὺς καὶ ἄλλων μέτρων καὶ ἐπιστολάς, τὰ δὲ λεγόμενα ἔρχεται κυρῶν ὁ πολῦτιμος Κωνσταντῖνος Δαπόντες ἐν τῷ Ἱστορικῷ καταλόγῳ τῶν ἐπισήμων Γραικῶν, τῷ ὑπὸ Σάθα δημοσιευθέντι².

Τὰ δημοσιευόμενα ποιήματα προσφωνοῦνται εἰς τοὺς ἡγεμόνας Νικόλαον Μαυροκορδάτον καὶ τὸν υἱὸν αὐτοῦ Κωνσταντῖνον³ καὶ τὸν ἀρχοντα Σκαρ-

1 Ἐκτὸς τούτων ἀπύκειται παρ' ἡμῖν ἀνέκδοτος κανὼν ἱαμβικὸς ἐγκωμιαστικὸς εἰς Νικόλαον Μαυροκορδάτον, ἕτερον ἐγκώμιον συντεθειμένον ἐκ στίχων ληφθέντων ἐκ τῶν ὁμηρικῶν ἐπῶν, καὶ καρκινικὸν πεντάστιχον, ἔχον οὕτω:

ὁ πάνυ ναὸν νωμῶν νόα νῦν ἀπο
ἀμαθίας ἄλεν, ἐν' ἐλάσαι θαμά,
νόσον ἀπόρων, νωρῶν νόροπ' ἄνοσον·
ἀρχικὰ σωτὴρ ἄρα ῥητῶς ἂ κιχρῶ·
ἄρδε νόμιμον ἄνα νόμιμον ἔδρα.

2 Κ. Σάθα Μεσαιωνικὴ Βιβλιοθήκη τόμ. Γ' ἀπὸ σελ. 74—200. Εἰρήσθω δ' ὅτι ὁ Σάθας καίπερ ἀναγινώσκων ἐν τῷ Ἱστορικῷ καταλόγῳ ὅτι ὁ Χρυσόγονος ἦν ἀνεψιὸς Σεβαστοῦ Κιμωνήτου (διάδοχος δ' ἐν τῇ Σχολῇ τοῦ Μάρκου Κυπρίου), καίπερ διαβεβαιώσας ἡμᾶς ἐν τῇ Νεοελλ. Φιλολογίᾳ (σελ. 459) ὅτι ἕτερος ὁ ἡμέτερος παρὰ τὸν Γεώργιον Ὑπομενᾶν, ἐν τοῖς προλεγομένοις τοῦ Γ' τόμου τῆς Μεσαιωνικῆς Βιβλιοθήκης αὐτοῦ (σελ. λ') ὀνομάζει τὸν ἀνεψιὸν τοῦ Σεβαστοῦ Ὑπομενᾶν. Προστίθῃσι δ' αὐτόσε ὁ Δαπόντες ὅτι ὁ Χρυσόγονος ἦν καλὸς ἄνθρωπος καὶ ἁστέος, διὰ τοῦτο δ' ἡγάπων αὐτὸν πάντες οἱ ἄρχοντες.

3 Βλ. περὶ Μαυροκορδάτων Νικολάου καὶ Κωνσταντίνου καθόλου μὲν τὸν Φωτεινὸν ἐν τῇ Ἱστορίᾳ τῆς Δακίας καὶ τὴν ἱστορίαν τῆς Βλαχίας τῶν ἀδελφῶν Τουνουσλῆ, ἰδίᾳ δὲ τὸν ὑπὸ τοῦ μακαρίτου Σοφοκλέους Οἰκονόμου ἐκδοθέντα τοῦ Νικολάου Μαυροκορδάτου Ψόγον νικοτιανῆς, ἐν Βενετίᾳ 1876, Εὐγενίου Λυγικῆν σελ. 43, Φαβρίκιον ἐν ἀρχῇ τοῦ ΙΑ' τόμου τῆς Ἑλληνικῆς Βιβλιοθήκης, Saxii Onomastice litterarium Part. VI σελ. 304 Trajecti ad Rhenum 1788, Σάθα Νεοελλ. Φιλολ. σελ. 478, Σταματιάδου Βιογραφίαι τῶν Ἑλλήνων μεγάλων διερμηνέων, Λόγιον Ἑομῆν 1818 σελ. 297—307.

λάττον Ἰωάννην καὶ, εἰ μὴ τι ἕτερον, δεικνύουσι πρῶτον μὲν τοῦ ἐδαπανᾶτο τὸ πνεῦμα διασῆμων λογίων τότε, ποιούντων μετὰ τοσούτης εὐχερείας εἰς τὴν ἀρχαίαν Ἑλληνικὴν, δεύτερον δὲ τὴν κατάστασιν, ἐν ᾗ διετέλει ὁ λαὸς τῆς Βλαχίας ὑπὸ τοὺς ἰθαγενεῖς, μέχρις ἐκείνης τῆς ἡμέρας, ἡγεμόνας καὶ πόσαι ἐλπίδες διαφρίνονται τοῦ λαοῦ ἐκείνου, ὑπὲρ φωτισμοῦ οὕτινος εἰργάσθῃ, κατὰ τὸ ἐνὸν, ὁ ἄξιος λόγος λόγιος τῆς Τραπεζοῦντος βλαστός Γεώργιος Χρυσόγονος.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ δ' ὁ μοναχός, ὃν πέμπτον τάττομεν¹, ἐγεννήθη ἐν τῇ νήσῳ Λέρῳ, περὶ τὰ 1782—85, ἐκ πατρὸς Νικήτα, ἀνεψιοῦ τοῦ ἀοιδίου Ἡρακλείου Μεθοδίου, περὶ οὗ μακρὸς γενήσεται λόγος ἐν ἰδίῳ ἡμῶν πονήματι ἐπιγραφομένῳ «Οἱ τελευταῖοι μητροπολίται τῆς Ἡρακλείας (1716—1830)», ἐν ᾧ ἀναγράφονται ὁ βίος καὶ τὰ ἔργα ἀγνώστων μέχρι τοῦδε λογίων λαϊκῶν καὶ κληρικῶν καὶ εἰδήσεις περὶ σχολείων ἑλληνικῶν, ἐν γένει μὴ σημειωθέντα ὑπὸ τοῦ Περσάνικα, τοῦ Δημητρακοπούλου καὶ τοῦ Σάθα. Εἰς τούτους ἀνήκει καὶ ὁ Γεώργιος, παιδίον μόλις μεταβὰς παρὰ τῷ θεῷ αὐτοῦ ἱερεῖ διατελοῦντι ἐν Μυριοφύτῳ, ὅπου ἐδιδάχθη τὴν Ἑλληνικὴν παρὰ τῷ μακαρίτῃ διδασκάλῳ Ἰωάννῃ τῷ Λεοντοπούλῳ.² Ἦν δ' ὁ Λεοντόπουλος λόγιος ἐκ τῶν τὰ μάλα εὐδόκιμος, τῆς ἱερέας καὶ τῆς θύραθεν παιδείας βαθὺς μύστης, ἐκδοὺς μὲν γραμματικὴν³ τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης, συγγράψας δὲ ἱερὰν καὶ Ἐκκλησιαστικὴν Ἱστορίαν καὶ μετερχόμενος τὸν διδάσκαλον ἐν Μυριοφύτῳ, παρ' ᾧ ἐμαθήτευσε καὶ ὁ Ἡρακλείας Ἰγνάτιος· ἀπεβίου δ' ὁ ἀγαθὸς γέρων ὑπέρκιμον ἔχον τὸ σαρκίον καὶ ἀσθενείας προσπαλαῖον, τῷ 1828. Ὑπὸ τὴν καθοδηγίαν τοῦ Λεοντοπούλου ὁ Γεώργιος διδάχθεις ἐνησχολήθη περὶ τὴν μελέτην τῶν θείων Γραφῶν καὶ ἐπὶ πολὺ διατέλεσε γραμματεὺς παρὰ διαφόροις ἀρχιερεῦσι.

Ταχέως ὅμως ἀπεσύρθη οἴκῳ παρὰ τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ, ὅστις ἦν ὁ πολλῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει τῆς τιμῆς ἀπολαύων ἀρχιτέκτων τοῦ Σουλτάνου Μαχμούτ Χατζῆ Νικολῆς, οὗ καὶ ἀλλαχοῦ καθήκον θεωροῦμεν ἵνα μνησθῶμεν, βίων δὲ μοναχικῶς ἐνησχολεῖτο εἰς ἐκκλησιαστικὰς σπουδὰς καὶ εἰς τὴν σιχουργίαν, ἀλλ' ἐκ πολλῶν ὑπ' αὐτοῦ γραφέντων μόλις τρεῖς ᾠδαὶ εἰς τοὺς πατριάρχας Καλλίνικον Ε' καὶ Γρηγόριον Ε' καὶ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν περιεσώθησαν καὶ ἡ κατὰ τῆς γραμματικῆς σάτυρα, γενομένη ἐν ἀρχαῖς τῆς παρούσης ἑκατονταετηρίδος, ὁπότε πάντες οἱ παρ' ἡμῶν γραμματικοὶ ἐπλήρουν τὰ μακρὰ τῶν γραμματικῶν αὐτῶν προλεγόμενα κρίσεων καὶ σκέψεων καὶ προτάσεων περὶ τῆς καλῆς καὶ εὐχρήστου γραμματικῆς καὶ διδακτικῆς μεθό-

1 Ἰδ. σελ. 751 Ε'.

2 Ἡ εἰκὼν τοῦ Λεοντοπούλου σώζεται παρ' ἡμῖν.

3 Ἡ γραμματικὴ αὐτοῦ ἐστὶ σύνηθες διδακτικὸν βιβλίον, ἐξέδωκε δ' αὐτὴν δι' ἰδίων ἐξόδων ὁ μαθητὴς αὐτοῦ Ἰγνάτιος ὁ Ἡρακλείας· ἴδε ὅ,τι περὶ τούτου ἐγράψαμεν ἄλλοτε ἐν τῷ «Τύπῳ» τῶν ἀδελφῶν Πληθωνιδῶν, ἀρ. 249, 11 Νοεμβρίου 1871.

δου, εὐφρόσυνον συνιστῶντες ἀμιλλαν καὶ ἀγῶνα, ἔχοντα ἱστορίαν, ἥτις δέον ἵνα γείνη θέμα χρόνου ἑτέρου καὶ βιβλίου. Ὁ Γεώργιος ἐστιχοῦργεὶ προσέτι ἐν ἐποχῇ, καθ' ἣν εἶχε καταλάβει τοὺς ἡμετέρους λογίους ἢ μανίαν τῆς ποιητικῆς, τῆς δὲ μανίας ταύτης δείγματα ἔχομεν ἐν τῷ Λόγιῳ Ἑρμῇ, ὅπου καὶ αὐτὸς ὁ γέρον Κορκῆς κατῆλθε γράφων ποιήματα, ἀπαξ δὲ γενόμενος ὁ Ἑρμῆς ὄργανον τῆς διαδόσεως τῶν ἀηδιῶν τοῦ κρονολήρου Ἑλληνόφρονος Σαλαμινίου ἐδέχετο καθεκάστην στιχοῦργήματα καὶ ποιήματα τοῦ Σωφρονίου Βατοπεδινού, ¹ τοῦ Νικολοπούλου, ² τοῦ Σερβίου, ³ τοῦ Ἀσωπίου ⁴ καὶ ἄλλων, οὓς πάντας ὑπερεῖχε ποιῶν εἰς μὲν τὴν λαλουμένην ὁ Ἰακωβάκης Ῥίζος Νερουλός, ⁵ εἰς δὲ τὴν ἀρχαίαν ὁ Πολυζῶης Κοντὸς, ⁶ καίτοι ἐπιτυχῶς ἐστιχοῦργουν ὁ Δημήτριος Σχινᾶς ὁ Βυζάντιος ⁷ καὶ ὁ διδάσκαλος Κοκκινάκης. ⁸

Ὁ Γεώργιος ἐπροκίζετο διὰ προτερημάτων τινῶν, καθὼς στιχοποιδὲς δυστυχῶς ὅμως ἐδαπκνᾶτο τότε τὸ πνεῦμα αὐτοῦ καὶ τῶν αὐτῷ ὁμοίων ἐφ' ἃ μὴ δεῖ, ἐν ἐποχῇ, καθ' ἣν ἡ ἐπικρατοῦσα διανοητικὴ τοῦ ἔθνους κίνησις καὶ ὁ ὀργασμὸς εἴλκυον τοὺς ἐπαίνους καὶ τὴν προσοχὴν τῆς Δύσεως. ⁹

Τελευταῖος ἐτάχθη ὁ ἐπίσκοπος ΜΑΤΘΑΙΟΣ ὁ ΜΥΡΕΩΝ. ¹⁰

Ἐν τῷ ἀνίσῳ κατὰ τῆς ὑπερόφρους Ῥώμης πολέμῳ τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, ἐν ᾧ αὕτη, πολλὰ ἐκείνης ἐλαττουμένη κατὰ τὰς ραδιουργίας καὶ τὰ ὑλικά μέσα, ἃ ἀφθόνη· προέχεε παντὶ ἀρνησιθρήσκῳ καὶ ποτε τετρακισμύρια σκοῦδ· ἐδαπάνησεν ὅπως κατορθώσῃ τὴν ἀπαγχόνισιν ἡρωικοῦ πατριάρχου, κατεῖχε θέσιν ἀμυντικὴν, ὅπλον πρὸς ὑπεράσπισιν τῶν προσβάλλο-

¹ Λόγιος Ἑρμῆς 1818 σελ. 3, 589. 1817 σελ. 402.

² Λόγιος Ἑρμῆς 1817 σελ. 298.

³ Ἦν δὲ τοῦτο Ἦμνος εἰς τὸν ἡγεμόνα Ἀλέξανδρον Σούτζον. Λόγιος Ἑρμῆς τοῦ 1819 σελ. 267.

⁴ Λόγιος Ἑρμῆς 1849 σελ. 409 ἐπικήδειον στιχοῦργημα εἰς τὴν Σοφίαν Καρλότταν βασίλισσαν διὰ γάμον τῆς Μ. Βρεττανίας, δημοσιευθὲν καὶ ἰδίᾳ· βλ. Βρετοῦ Νεοελλ. Φιλολογ. Β' Ἀθῆναι 1858 σελ. 201.

⁵ Λόγιος Ἑρμῆς 1817 σελ. 292· τὸ ποίημα ἐπιγραφόμενον Ἀηθόνι καὶ Ψίττακος ἔμειναν ἀδημοσίευτον ἐν τῇ συλλογῇ τῶν ποιημάτων τοῦ Νερουλοῦ, ἣν ἐξέδωκε κατὰ τὸ παρελθὸν ἔαρ ἐν Παρίσις ὁ μαρκήσιος Queux de Saint Hilaire· ἀνάκδοτον δ' ὅλως ἐστὶν ἕτερον παρ' ἡμῖν ἀποκείμενον τοῦ Ἰακωβάκη· ἀποχαιρετισμὸς Βαυαροῦ στρατιώτου.

⁶ Λόγιος Ἑρμῆς 1819 σελ. 780—784.

⁷ Τοῦ Σχινᾶ ἐδημοσιεύθη ποίημα εἰς Ἀγγελοῦ Μελισσηνὸν Κερκαλλήνιον καὶ Παναγιώτην Στεφανίδην Ζακύνθιον (Λογ. Ἑρμ. 1818 σελ. 684). Ἀνεδείκνυντο δὲ τότε οἱ δύο οὗτοι εἰδάκτορες τῆς χειρουργικῆς καὶ ἱατρικῆς ὑπὸ τοῦ διασχήμου ἐν Παταύῳ Πανεπιστημίου.

⁸ Λογ. Ἑρμ. 1818 σελ. 445.

⁹ βλ. Göttingische Gelehrten Anzeigen· τεῦχος νς' Ἀπριλίου 8, 1816 σελ. 557 ἀγγέλλον τὴν ἐκδοσιν τοῦ Λεξικοῦ τοῦ Ἀνθίμου Γαζῆ.

¹⁰ Ἰδ. σελ. 753 (ὅπου κατὰ παραδρομὴν ἐσημειώθη Ε' ἀντὶ 5').

μένων θεσμῶν καὶ δογματῶν καὶ ἐπίρρωσιν τῶν ἐν τῇ πίστει κλονουμένων οὐδέν ἕτερον εἶχεν ἢ τὸν λόγον καὶ τὸν κῆλχμον, ἐνταῦθεν δὲ πλεῖστα ἐγράφησαν συγγράμματα, ὧν κατάλογος μετὰ βιογραφικῶν εἰδήσεων περὶ τῶν γραφόντων ἐστὶν ἡ πολύτεμος Ὁρθόδοξος Ἑλλάς (ἐν Λειψίᾳ 1872) τοῦ ἀρχιμανδρίτου Ἀνδρονίκου Δημητρακοπούλου.

Πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπὸν τείνει ὁ δημοσιευόμενος Κανὼν κατὰ Λατίνων, τὸ μόνον τοιούτου εἶδους ἀσματογράφημα μετὰ τὴν ἄλωσιν, ἀρχαίου ἄλλως τε ὄντος τοῦ συστήματος τῆς διὰ τοιούτων ἱερῶν ἀσμάτων διαδόσεως νοσερῶν ἢ ὑγιῶν θρησκευτικῶν διδασκαλιῶν· διότι, ὥς ἐστὶ γνωστὸν τοῖς καὶ ἀκρῶ δακτύλῳ τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας ἀψκμένοις, τροπάρια τινὰ καὶ εἰρμούς, τῆς ἱερᾶς ποιήσεως ἀσματα, συντιθέντες διέδιδον οἱ αἵρετικοὶ ὅπως ψάλλωνται ἐπ' ἐκκλησίας, ὥστε ἡ ἐν Λαοδικείᾳ σύνοδος ὥρισε ῥητῶς, διὰ τοῦ ΝΘ' κανόνος, «ὅτι οὐ δεῖ ἰδιωτικοῦς ψαλμοὺς λέγεσθαι ἐκ τῆς ἐκκλησίας», συμφώνως δὲ ταύτῃ ἀπεφάνητο καὶ ἡ ἐν Βρακάρᾳ τῆς Ἰσπανίας (τῷ 461) σύνοδος. «*Ut, extra psalmos vel canonicarum scripturarum Novi et Veteris Testamenti, nihil poetici compositum in Ecclesia psallatur, sicut et antiquis canonibus statutum est*». Καὶ τῆς διὰ ποιήσεων δ' ἀπλῶς διαδόσεως αἵρετικῶν διδασκαλιῶν τὸ ἔθος ὑπάρχει ἀρχαιοτάτον, ὁ δ' Ἀρειὸς συλλογὴν ἐπὶ τούτῳ ποιήσεων ἔγραψε λυρικῶν *Θάλασσαν*, ὥς γνωστὸν, ἐπιγράψας. Οὐδὲν ἄπαρ ἂν βλέπωμεν ὅτι Ὁρθόδοξοι, πάλιν διὰ τοιούτων ποιήσεων ἢ ἱερῶν ἀσμάτων ἀνελάμβανον τῶν κηκοδοξιῶν τὴν ἀναίρεσιν.

Ἰσως πρῶτος γράψας κανόνα κατὰ πασῶν τῶν αἱρέσεων ὑπάρχει Ἰωάννης ὁ Ζωναράς¹ γραμματεὺς τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξίου καὶ κατόπιν μοναχὸς γράψας ποιήματά τινὰ κατὰ Λατίνων περὶ τῆς τοῦ ἁγίου πνεύματος ἐκπορεύσεως καὶ κανόνα εἰς τὴν Θεοτόκον, οὗ ἕκαστον τροπάριον ἐξελέγχει μίαν αἵρεσιν, τὸ δὲ τελευταῖον τῆς Θ' ᾠδῆς τὴν τῶν Λατίνων μετὰ τὸν Ζωναρᾶν τάττομεν τὸν ἡμέτερον Ματθαῖον τὸν Μυρέων ἐπίσκοπον, ὅστις μόνος ὑπὸ τε τοῦ Ζαβίρα καὶ τοῦ ἐξ αὐτοῦ ἀρυσμένου Σάθα καὶ τοῦ Δημητρακοπούλου², μάλιστα δὲ καὶ πρῶτον ὑπὸ Δοσιθέου Ἱεροσολύμων μνημονεύεται, ποιήσας «περὶ τῶν ἀρχῆθεν αἰτίων τοῦ σχίσματος τῶν Λατίνων καὶ περὶ τῶν πάντε διαφορῶν αὐτῶν πρὸς τοὺς Γραικοὺς ἐν συντόμῳ καὶ ἐν σχήματι κανόνος», τοιαύτην δ' ἐπιγραφὴν φέρον τὸ ὑπ' ὅψιν ἡμῶν χειρόγραφον ἀναμφιλέκτως ἀνήκει τῷ Ματθαίῳ, ὅστις ἦν ἀνὴρ καὶ βαθὺς περὶ τὴν γνῶσιν τῆς Ἑλληνικῆς καὶ τῆς Θεολογίας καὶ φαντασίᾳ οὐ τῇ τυχεύσει κοσμούμενος.

Ὁ Ματθαῖος ἐγεννήθη ἐν Πωγωνιανῇ τῆς Ἠπείρου περὶ τὰ μέσα τοῦ ΙΓ' αἰῶνος, διότι, καθὰ ὁ ἴδιος γράφει, τῷ 1621 ἔζη «ἐν γῆρει τρυχόμενος βα-

¹ Δημητρακοπούλου Ὁρθόδοξος Ἑλλάς σελ. 45, ἴδε Κ. Ἀσωπίου Ἱστορία Ἑλλήνων ποιητῶν καὶ συγγραφέων σελ. 906—936.

² Ζαβίρα Νέα Ἑλλάς σελ. 448, 448. Σάθα Νεοελλ. Φιλολογ. σελ. 403. Δημητρακοπούλου Ὁρθόδοξος Ἑλλάς σελ. 448.

ρυστενάκτω». Κότοχος τῆς Ἑλληνικῆς, ἄγνωστον ποῦ ἐσπούδασεν, ἄγνωστον δ' εἰ κτεῖχεν ἐν τῷ Πατριαρχεῖῳ Κωνσταντινουπόλεως θέσιν τινὰ, μέχρι τοῦ 1606, ὅπότε ἐχειροτονήθη ἐπίσκοπος τιτουλάριος Μυρέων, ἔχων ἤδη ἕτερον ἀδελφὸν ἐπίσκοπον· ἦν δ' οὗτος Λουκᾶς ὁ ἀρχιερεὺς Βουζαίου, καθόσον ἐνθυμούμεθα, γράψας καλλιτεχνικώτατον Βιβλὸν λειτουργίας ἀποκειμένην ἐν τῇ Βιβλιοθήκῃ τῆς ἐν Ἀθωνι μονῆς τοῦ ἁγίου Παντελεήμονος, ἀκμάσας δ' ἐν ἀρχαῖς τοῦ ΙΖ' αἰῶνος· καλλιγράφος δ' ἦν καὶ ὁ Ματθαῖος, γράψας τὸ κάλλιστον χειρόγραφον Εὐαγγέλιον, ὅπερ σώζεται ἐν τῇ Ἱερᾷ Μονῇ τῆς ἐν Ἀθωνι Μεγίστης Λαύρας, καθὰ δείκνυσιν τὸ τῆς γραφῆς παρατιθέμενον πανομοιότυπον. Ἡ ἐκλογή τοῦ Ματθαίου ἐγένετο τῇ 11 Σεπτεμ-

Χείρμαπθαιμομαχῶ ἐπεσβέστευε ἐκ ποιογραφῆς:~

βρίου 1606, καθὰ μακθάνομεν ἐκ κώδικος ἀντιγράφων πατριαρχικῶν πράξεων ἀποκειμένου ἐν τῷ τμήματι τῶν συλλογῶν τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Σουλλόγου τῶν μεσαιωνικῶν σπουδῶν, ὅπου εὑρεῖται καὶ ὁ κανὼν ὁ κατὰ Λατίνων.

Κατὰ Δημητράκη Πάουλον, ὁ Ματθαῖος ἀπεσβέθη εἰς τὴν Μονὴν Δάλου, ἣν παρεχώρησεν αὐτῷ τῷ 1610 ὁ ἡγεμὼν Ράδουλος, σεβόμενος τὸν ἄνδρα. Ἐξῆς ἐτι ὁ ἐπίσκοπος τῇ 20 Νοεμβρίου 1621, ὑφιστάμενος τὰ καλὰ πολυστενάκτου γήρατος καὶ γράφων πάντοτε καὶ πολλὰ, ὧν γνωστὰ εἰσι 1) ὁ ἐκδιδόμενος Κανὼν, οὗ καὶ ἕτερον ἀντίγραφον ὑπ' ἀριθ. 220 εὑρεῖται ἐν τῇ Βιβλιοθήκῃ τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἀγιοταφικοῦ Μετοχίου, ὅπου ἀποκεῖται προσηρτημένη τῷ αὐτῷ χειρογράφῳ 2) ἀνέκδοτος ἐπιστολὴ κατὰ ἀξύμων πρὸς τὸν πατριάρχην Κύριλλον Λούκαριν· 3) ἀκολουθία εἰς Γρηγόριον Δεκαπολίτην ἀποκειμένη ἐν τῇ Αυτοκρατορικῇ Βιβλιοθήκῃ τῆς Βιέννης ὑπ' ἀριθ. 20 καὶ 4) Ἱστορία τῶν κατὰ τὴν Οὐγκροβλαχίαν τελεσθέντων, ἀρχομένη ἀπὸ Σερμπάνου Βοεβόδα μέχρι Μιχαήλ Βοεβόδα, τοῦ ἐνεστῶτος δουκὸς ¹.

Καὶ ἤδη γῆν ὁρώμεν, κατὰ τὸ ἀρχαῖον λόγιον· ἐξαيتούμεθα συγγνώμην εἰάν ἐπιτρέπηται ποτε ἡ ἐξαίτησις συγγνώμης παρὰ υἱῶν, οὓς ὑπομιμνήσκουμεν βίους καὶ ἔργα πατέρων σεβαστῶν, ἀλλὰ θεωροῦμεν ὅτι πολὺ πλείονα ἔδει ἵνα εἴπωμεν.

Οἱ ἀρχαῖοι Χριστιανοὶ ἅμα ἐκπνέοντες τοῦ μάρτυρος μετὰ σεβασμοῦ παρελκόμενον τὰ ὅσα καὶ ἐτήρουν πρὸς ἀνάμνησιν τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς θερμῆς πίστεως καὶ ἀφροσύσεως· ἡμεῖς καθῆκον ἔχομεν τοῦ ἀποιχομένου ἐκείνου

¹ Βρετοῦ Νοελλ. Φιλολογ. Β' 70 σελ. 303. παρασυνήφθη τῇ Ἱστορίᾳ καὶ θρῆνας περὶ τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Ἑλληνισμοῦ τὰ λείψανα συλλέξαντες ὅπως περισώσωμεν εἰς ἀνάμνησιν τῆς μεγάλης ἐκείνης γενεᾶς τῶν πατέρων ἡμῶν. Προϊόντα τοῦ λόγου, τῆς μνήμης, τῆς φαντασίας ἔσονται δι' ἡμᾶς ἡ πολύτιμος λειψανοθήκη, ἐξ ἧς ἡ εἰσπνεομένη εὐωδία τῶν ἀρετῶν καὶ τῆς μεγάλης αὐτῶν καὶ ὀρθῆς παιδείας καθυγιάζει καὶ ζωοποιεῖ τοὺς μικροὺς ἐκείνων ἀπογόνους.

Ἐγγραφον Ἀθῆνῃσι 30 Νοεμβρίου 1871.

M. ΙΩ. ΓΕΛΕΩΝ.

Η ΑΘΙΓΓΑΝΙΣ ΤΗΣ ΟΡΣΟΒΑΣ

Α'

Τὸ ἔαρ τοῦ 1788 ἦλθον εἰς Ὀρσοβαν, ὁδηγῶν εἰς τὸ ἐν τῇ πόλει ταύτῃ σύνταγμά μου νεοσυλλέκτους, οὓς εἶχον παραλάβει ἐκ Μίκλος-Βάρ τῆς Τρανσυλβανίας. Ἐν χωρίῳ τινὶ παρὰ τὸ στρατόπεδον ἡμῶν κατήκει ἀθιγγανίς ἐπαγγελλομένη ταυτοχρόνως τὴν μάντιδα καὶ τὴν οἰνοπώλιν, ὥστε εἶχε πάντοτε καλὴν πελατείαν. Οἱ στρατιῶταί μου, οἱ νεωστὶ ἐλθόντες, πάντες προληπτικοὶ καὶ μωρόπιστοι μ' ἐζήτησαν τὴν ἀδειαν νὰ μεταβῶσι καὶ αὐτοὶ νὰ συμβουλευθῶσι τὴν ἀθιγγανίδα. Ἐγὼ δὲ οὐ μόνον τοῖς τὸ ἐπέτρεψα ἀλλὰ καὶ ἐκ περιεργίας κινούμενος τοὺς ἠκολούθησα.

Ἡ ἀθιγγανίς αὕτη ἦν γυνὴ ὑψηλὴ, ὠχρὰ, ἐρρυτιδωμένη καὶ σκελετώδης· θὰ ἦτο ἐξήκοντα ἐτῶν, ἀλλ' ἐφαίνετο ῥωμαλέα καὶ γενναία. Οἱ ὀφθαλμοὶ τῆς κοῖλοι καὶ σκιαζόμενοι ὑπὸ πυκνῶν καὶ ψαρῶν βλεφαρίδων ἦσαν ζωηροὶ καὶ μεστοὶ πυρός. Καὶ ὅμως μοὶ ἐφάνη ὅτι διέκρινα ἐν τῷ βλέμματί τῆς πονηρίαν μᾶλλον ἢ ἔμπνευσιν. Εἰς τοὺς στρατιώτας μου ταχέως προέλεγε τὴν μοῖραν. Καὶ εἰς τοῦτον μὲν εἶπεν «... ἡ μνηστὴ σου ποθεῖ τὴν ταχεῖαν ἐπάνοδόν σου», εἰς ἐκεῖνον δὲ «... ταχέως θὰ γείνης λοχαγός», εἰς τὸν τρίτον «... θὰ ἐπανίδης τὴν πατρίδα σου ταχέως», εἰς ἄλλους δὲ «... θὰ προαχθῆτε εἰς τὸν στρατὸν, θὰ εἰσθε εὐτυχεῖς, θὰ κάμετε πλουσίαν λείαν κατὰ τὴν προσεχῇ νίκην». Καὶ οὕτω πάντες ἀπῆρχοντο κατηυχαριστημένοι, ἀφοῦ βεβαίως τὴν ἀντήμενον κατὰ δύναμιν ἕκαστος.

Ἰδὼν ὅτι ἔχω ἐνώπιόν μου κοινὴν ἀθιγγανίδα μάντιδα ἄνευ τινος σημασίας, ἀπεφάσισα νὰ ἀποσυρθῶ χωρὶς νὰ τὴν ἐρωτήσω περὶ τῆς μοίρας μου καὶ ἔρριψα ἀργυροῦν νόμισμα εἰς τὸ κάμιστρον αὐτῆς.

— Πῶς, ὠραῖέ μου ἀξιωματικέ, μοὶ λέγει συλλαμβάνουσά μου τὴν χεῖρα, δὲν θέλεις νὰ μάθης τὴν καλὴν σου τύχην;

Αἱ λέξεις αὗται ἄς δὲν περιέμενον, διότι ἐνόμισα ὅτι θὰ ἦτο κατηυχαριστημένη ἀφ' οὗ ἐπληρώθη χωρὶς νὰ εἴπῃ τι, μὲ ἐτάραξαν καὶ δὲν ἀπέσυρα